

Türkiye'de Hukukun Üstünlüğü:

Yargı Yönetimi

Dr. Orhan Gazi Ertekin

PEN
NORWAY

PEN NORWAY

Bu rapor, 2020 Türkiye İddianame Projesi kapsamında Norveç PEN için hazırlanmıştır. Proje kapsamında, geçtiğimiz 5 yılda Türkiye’de hazırlanan iddianamelerden bazı örnekler incelenecek; basın, sivil toplum ve insan hakları savunucularını ilgilendiren davalara odaklanılacaktır. Norveç PEN, incelenen iddianamelerin Türkiye ve uluslararası standartlara uyumluluğunu analiz etmek üzere farklı ülkelerden avukatlar ve yargıçların bulunduğu bir ekiple çalışmaktadır. Proje, Norveç Dışişleri Bakanlığı, İstanbul İsveç Konsolosluğu ve Heinrich Böll vakfı tarafından desteklenmektedir. Projenin amacı, Türkiye’de hukukun üstünlüğünü desteklemek amacıyla iddianame yazım sürecine yönelik öneriler geliştirmektir.

Dr. Orhan Gazi Ertekin:

Dr. Orhan Gazi Ertekin Hakkında:
1993’te Ankara hukuk fakültesinden mezun oldu. 1998’de ODTÜ de yüksek lisansını tamamladı, 2006’da da doktora derecesi aldı. Türkiye’de hukuk, siyaset ve dış ilişkiler konularında makaleleri ve 5 kitabı bulunmaktadır. Demokrat Yargı Derneği eşbaşkanıdır ve İzmir’de hakimlik görevi yapmaktadır.

GİRİŞ

Türkiye'nin yargı yönetimi modeli, bir yüzyıla yaklaşan cumhuriyet tarihi boyunca 7 kez, son on yıl içinde ise 2 kez değiştirilmiştir. 2014 yılındaki yasal değişiklik, çalışma ve iş bölümü yönünden esaslı bir farklılık getirdiği için, bu sayılara bir ekleme daha yapılabilir. Bir başka boyutuyla bakıldığında, yargı yönetiminin ayrı ve bağımsız bir kurum olarak örgütlendiği 1961 yılında kuruluşunu da sayarak; kurum yapısı, çalışma biçimi ve işbölümü bakımından 6 kez değiştirilmiştir.

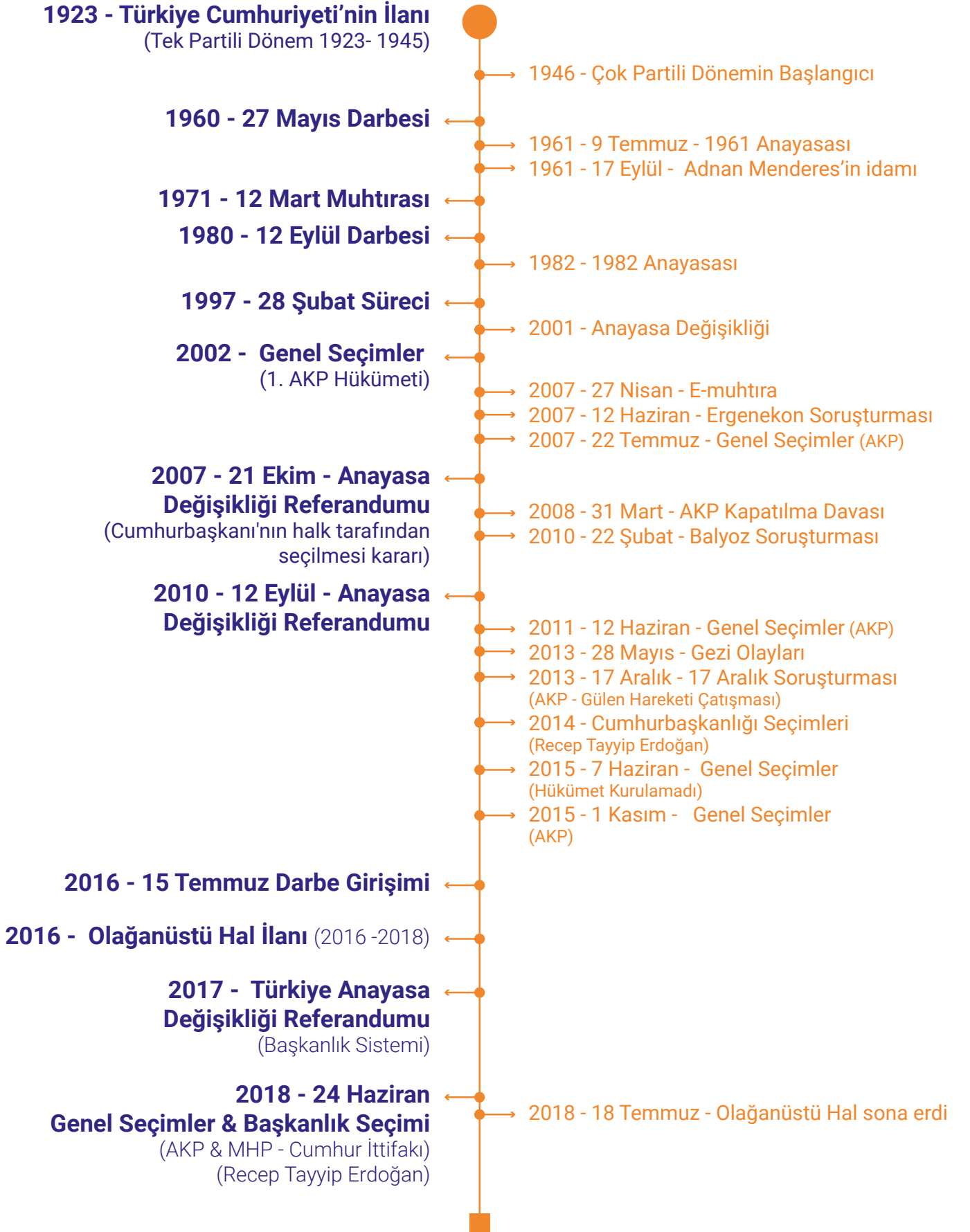
Birbirine yakın zamanlarda ve sıklıkla yapılan değişiklikler aynı zamanda yasal yönetim ve öngörülebilir kararlar bakımından ciddi riskleri de beraberinde getirmekte ve "kurumsal güven" talebinin ne ölçüde karşılandığına dair şüpheleri de tedirgin edici bir biçimde artırmaktadır. Burada belirtilen bütün sayılarla beraber, son on yıl içinde 3 farklı yargı yönetimi modelinin devreye sokulmuş olması, güven vermeyen bir durumdur.

Evrensellik ve Yerellik Arasında Yasalar ve Kurumlar

Yargı yönetimi gibi anayasal kurumların sıklıkla değiştirilmesi bir yandan toplumsal ve siyasal değişimlerin hızı üzerine merakla düşünmeyi gerektirirken, diğer yandan da düpedüz bir "anayasasızlık" sürecinin devreye sokulduğuna dair kaygılarımızı da tetikleyebilir. Yargı ve yargı yönetim kurulları küresel çapta bir kaygı yaratan otoriteryan eğilimlerin en çok hissedildiği sahalardan birisini oluşturmaktadır. Türkiye, bu yönüyle, içinde bulunduğumuz çağın hukuk düzenlerine neler getireceğine dair evrensel merak ve kaygıların takip edilebileceği bir laboratuvar özelliği de sergilemektedir.

Türkiye'nin yargı ve yargı yönetimi sorununun evrensel bir ders olduğu kadar bir başka dile kolaylıkla tercüme edilemeyecek kadar karmaşık siyasal, kültürel ve tarihsel özellikler barındırdığını hatırlamak gerekir. Şu halde Türkiye'de yargı ve yargı yönetiminin nasıl kurulduğu, gelenekleri ve kültürel kodları üzerine tarihsel bir soruşturma yaparak bugünün sorunlarına ulaşmak, çalışma konumuzu bütünlüğüne anlamak bakımından yerinde olacaktır.

Türkiye'nin Siyasi Tarihindeki Kırılma Noktaları

TÜRKİYE'DE YARGI YÖNETİMİNİN TARİHİ

Türk-Osmanlı devlet geleneğinde yargı, yerel gücün merkeze karşı bağımsızlık ve imtiyaz talebinin şartlarından birisi olarak değil tersine merkezi gücün rutin idari faaliyeti olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de, Türk-Osmanlı yargı geleneği açısından, bağımsızlık ve tarafsızlık, merkezi güce karşı savunulan bir değer olmamıştır. Tersine Türk yargıcı, tarihsel kişilik ve karakterini merkeze bağlılık ve memuriyet üzerinden kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti yargı yönetimi, bu nedenle, belirleyici bir karakter yapısı olarak geçmişten “bürokrat geleneği”ni devralmıştır.

Cumhuriyet tarihini yargı yönetimi bakımından iki döneme ayırarak incelemek yerinde olacaktır. Birinci dönem 1924-1961 sürecidir ve yargı yönetiminin ayrı ve bağımsız bir kurul olmaksızın Adalet bakanlığı temsilcileri ve temyiz mahkemesi üyeleri tarafından yürütüldüğü süreçleri kapsar. İkinci dönem olan 1961'den bugüne gelen süreçte ise yargı yönetimi bağımsız ve anayasal nitelikte ayrı bir kurum olarak inşa edilmiştir.

CUMHURİYETİN İLK DÖNEM YARGI YÖNETİMİ (1924-61)

Yargı cumhuriyet seçkinleri açısından birincil bir politik mesele değildi. Örneğin cumhuriyetin ilk anayasasında (1924), bir anayasa mahkemesi düşünülmediği gibi, yargı üzerine yoğun tartışmalar da yapılmamıştır. Yargıçlık ise, iktidar seçkinleri açısından asker, öğretmen ve kaymakam (ilçe yöneticisi) gibi cumhuriyetin taşıyıcı ve misyoner bir mesleği olarak görülmemiş, sıradan bir mesleki pozisyon olarak değerlendirilmiştir. Taa ki Cumhuriyet seçkinlerinin ikiye bölünüp iki ayrı parti halinde siyaset yapmaya başladıkları 1940'lı yıllara kadar. Türkiye'de yargı ve yargı yönetimi sorunu 1946 çok partili siyasi hayat kararından itibaren belirginleşen iki partili sistemin temel gerilim ve çatışma sahalarından birisi haline gelmiştir. İki partinin karşılıklı olarak birbirlerinin yargı kadrolarını ihraç ettikleri 1954-56-58 ve 1961 rövanşları neticesinde 1961 anayasası ile yargı yönetimi anayasal ve bağımsız bir kurum haline getirilmiştir.

Bu ilk dönemde Türkiye'nin savcılar ve mahkemelerinin “cumhuriyet düşmanları” ilan edilen Kürtler, Sosyalistler ve İslamcılara karşı bir “sopa” olarak kullanılmasına sıkça rastlanır. Yurttaş hakları olarak adil yargılanma ve ifade özgürlüğü, yargının hassasiyet gösterdiği alanlar olmamıştır. Tam tersine mahkemeler ve hakimler apaçık yasadışı yargılamalar yürüttüklerinde bile kutlanmış hatta ödüllendirilmişlerdi. Şair Nazım Hikmet'in, yazar Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1930-40'lardaki hukuk dışı yargılanma süreçleri ilk akla gelen örnekler olarak verilebilir.

Buna karşılık Başbakan ve Adalet bakanının yargı yönetimindeki yetkileri 1940'ların ortasından itibaren ciddi politik sorunlardan birisi haline gelmiş ve özellikle 1950'li yıllarda mahkemeler, hakimler ve yargılamalar iktidardaki Demokrat Partisi ile muhalefetteki CHP arasındaki çekişmelerin asli sahasına dönüşmüştü. Başbakan Adnan Menderes'in, muhalif politikacı Kasım Gülek'in yargılandığı bir davada açıkça yargıya müdahalede bulunmaya çalışması kamuoyu gündemine

yerleşmiş, müdahalede sonuç alınamayınca yargıçları emekliye sevk etme yoluna gidilmişti. Yargıçlara açık baskılar yapan ve birçok yargıçı emekliye sevk eden zamanın başbakanı, 1960 darbesi ertesinde çoğu temelsiz suçlamalarla yargılanarak idama mahkum edilmiş ve karar infaz edilmişti. Fransız devrimcisi Danton da, kendi idamına karar verecek yargıçlarına dönerek “Mahkemenizin yönetmeliğini ben hazırladım”

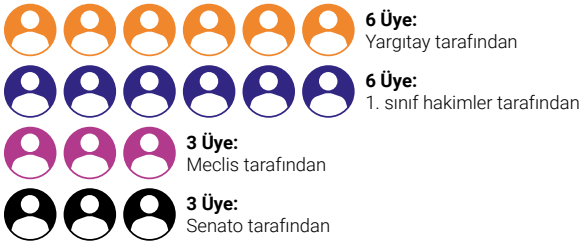
demişti. Türkiye başbakanı ise yargıçlarına, Danton gibi değil, ama ürküntüyle bakıyordu. Bu durum yargıya kendi çıkarları için müdahale eden ve hemen akabinde hukuk dışı biçimde yargılanan Adnan Menderes’in kişisel bir trajedisi değildi sadece. Türkiye yargı tarihi gerçekte bir “trajediler tarihi” olmuştur. İlerleyen dönemlerde bunu daha net görebileceğiz.

BAĞIMSIZ YARGI KURULLARI DÖNEMİ

Bağımsız Kurul Olarak İlk Yargı Yönetimi (1961-1971):

1961 Yüksek Hakimler Kurulu

Toplam Asıl Üye: 18 (+5 Yedek)

1961 Anayasası ile demokratik bir yargı idaresi kurulunun ilk anayasal altyapısının hazırlandığı söylenilebilir. Bu dönemle beraber savcılar için bir “Yüksek Savcılar Kurulu” kurulurken hakimler açısından ise Yüksek Hakimler Kurulu oluşturulmuştur. 18 asil ve 3 yedek üyeden oluşan kurulun üçte biri Yargıtay üyeleri, üçte biri ise birinci

sınıfa ayrılmış kıdemli hakimler tarafından ve kendi aralarından seçiliyordu. Kalan üçte birinin yüksek mahkeme hakimleri veya aynı statüdeki hakimler arasından; üçünün Türkiye Büyük Millet Meclisi ve üçünün de Senato tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Adalet Bakanının Yüksek hakimler kurulu toplantılarına gerekli gördüğünde katılma hakkına sahip olduğu, fakat oy hakkının bulunmadığı hükmü de kabul edilmiştir. Böylece tamamı hakimler içinden seçilen, seçimin yasama organları da dahil çeşitli yargı organlarına bırakıldığı demokratik bir yargı yönetiminin anayasal altyapısı kurulmuş olmaktadır. Adalet Bakanı ve kadrolarının kurulun dışında tutulması da bir başka önemli demokratik tutum alışı ifadesiydi.

1971-1980 Yargı Yönetimi Süreci

1971 Yüksek Hakimler Kurulu

Toplam Asıl Üye: 11 (+3 yedek)

İlk demokratik yargı yönetimi denemesi birbirinden farklı şikayet ve kaygılar ile

eleştirilmeye başlanmıştı. Kimi kesimler parlamento ve senatonun üye seçme yetkisinin bazı hakimleri seçilmek için politik yollar kullanmaya ittiğini ve bunun da yargıçlık vasfına yakışmadığı iddiasını ileri sürmüşlerdi. Başka bazıları, alt derece hakimlerinin üye seçme haklarını kötüye kullandığını savunmuşlardı. Fakat, bunlar içinde en önemli ve dikkate alınan kaygı

İktidar sahiplerinin farklılık ve çeşitlilik oranı oldukça yüksek bir yargı yönetimi heyetini manipüle etme ve yönetmesinin zorluğu olmuştur. Bu nedenle 1971 darbesi ile birlikte sosyolojik ve siyasal çeşitliliğin yarattığı demokratik etkiden korunmak için geniş ölçekli bir hakim temsili kaldırılmıştır. Daha kolay kontrol edilebilir ve daha küçük çıkar gruplarından oluşan bir heyet bu nedenle oluşturulmuştur. Yeni Yüksek Hakimler Kurulu artık on bir üyeden oluşmaktadır ve tamamı da Yargıtay'dan ve Yargıtay üyelerince seçilmektedir. Ayrıca bir değişiklik daha yapılarak Adalet Bakanı'nın gerekli gördüğü durumlarda Yüksek Hakimler Kurulu'na başkanlık edeceği hükmü de kabul edilmiştir.

Bu dönemde toplumsal ve siyasal tercihlerin giderek genişlemesi ve devletin iki partili

kanadını aşan çeşitlilikler göstermesi, geleneksel tarzda yönetmeyi zorlaştırıyordu. Giderek genişleyen yeni toplumsal ilişkiler; köyden kente göç, yeni iş alanlarının açılması, tarımın endüstriyellemesi ve büyüyen iş gücü artık kontrol edilemez bir kamu hayatını da beraberinde getiriyordu. Yargı yönetiminin dar ve merkezi bir yapıya dönüştürülmesi çabasının arkasında, bu yeni toplumsal ve siyasal gelişmeler karşısında duyulan huzursuzluk yatmaktaydı. Türkiye'de hukukun, yargının ve adaletin yeni ve yarışan iddialar ile karşılaşması ve sınanması istenmiyordu.

1971 Darbesi bu antidemokratik beklentiyi gerçekleştirmek için yola çıkmıştı. Fakat beklentiler yeterince karşılanmadığı için 1980 darbesinin daha sert bir 'balyoz' hazırlamasını beklemek gerekecekti.

1980 Darbesi ve HSYK

1982 Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Toplam Asıl Üye: 7 (+ 5 yedek)

1 Doğal Üye:
Adalet Bakanı (Başkan)

1 Doğal Üye:
Adalet Bakanı Müsteşarı

3 Üye: Cumhurbaşkanı tarafından
(Yargıtay adaylarından)

2 Üye: Cumhurbaşkanı tarafından
(Danıştay adaylarından)

1980 darbesinin ilk oluşturduğu kurumlardan birisi Hakimler ve Savcılar Yüksek kuruludur ve bu yapı sonradan 1982 anayasasına monte edilmiştir. Bir başka deyişle yargı idaresi kurulu anayasa ile değil darbecilerce çıkarılan bir kanunla kurulmuş, darbeci askerlerin temsil edildiği Milli Güvenlik Konseyi benzeri bir yapı gibi tanzim edilmiştir. Buna göre yeni yargı idaresi kurulu olarak Hakimler ve Savcılar Yüksek kurulu 7 asıl ve 5 yedek üyeden oluşmaktaydı. Adalet Bakanı kurulun başkanı, müsteşarı ise kurulun üyesiydi. Diğer beş üye ise Yargıtay ve Danıştay üyelerinden

seçilecek kişiler arasında Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmekteydi. Hemen anlaşılacağı üzere hakimler ve savcılar kurulları da bir araya getirilmiş oluyordu. Değişiklik bununla da sınırlı kalmıyordu. Hakimlik ve savcılık meslekleri de aynı kanuna tabi tutuluyor ve oldukça garip biçimde hakim-savcı olarak ifade edilebilecek "yeni" ve karma bir mesleğe dönüştürülmüş oluyordu.

Adalet Bakanı ve müsteşarı ile Yüksek Mahkeme üyelerinden oluşan HSYK'nın artık sorunsuz bir biçimde çalışacağı düşünülüyordu. Nitekim 2002'ye kadar bu öngörünün doğru çıktığı söylenebilir. Fakat 2002'den itibaren hükümetin siyasal islamcı kökenli bir partiye geçmesi ile birlikte 1950'li yıllardaki çatışmaların yeni evresinin başladığı görülür. Yargı yüksek kurulunda hükümet partisinden Adalet Bakanı ve müsteşarı ile, geleneksel güçlerin

ideolojik ve kültürel dünyasından gelen Yüksek yargı üyeleri arasındaki gerilim yavaş yavaş yükseliyordu. Diğer yandan yargının içinden de yeni AKP iktidarına karşı bazı önleyici tedbirlerin alınmaya başlandığı görülmüyordu. Anayasal usul ve geleneklere aykırı olarak yeni iktidarın Cumhurbaşkanı seçmesi engelleniyor, üniversitelerde türban takılmasına karşı yasaklar üretiliyor ve daha ötesi hükümet partisinin kapatılması için maddi içeriği çok zayıf davalar açılıyor ve Anayasa Mahkemesi'nden hükümet partisinin kapatılması talep ediliyordu.

Cumhurbaşkanı seçimi, anayasal usul hiçe sayılarak engellenmeye çalışılmış ise de başarılı olunamamış ve 2007'de hükümet partili bir cumhurbaşkanı seçilmişti. Fakat yine de yüksek yargı üyeleri değiştirilemiyordu. Çünkü Yüksek yargı üyelerince seçilen üyelerin tümü hükümet dışı tercihlere sahip olan kişilerden oluşuyordu. Hükümet, yargıda birikmiş

iktidar tekeli kırılmak için referanduma kadar gidecek yeni bir anayasal yapı önerme yoluna gitti. Buna göre yeni HSYK'nın dört üyesinin Cumhurbaşkanı tarafından üniversiteden, bir üyesinin Adalet Bakanlığına bağlı Adalet Akademisinden, 7 asil üyesinin adli yargı hakim ve savcılarınca, 3 asil üyesinin idari yargı hakimlerince, geriye kalan 5 üyesinin ise yine 3 Yargıtay ve 2 Danıştay'dan olmak üzere seçilmesi öngörülmüyordu. 22 kişilik yeni HSYK önerisinde Adalet Bakanı ve müsteşarı ise yerlerini koruyordu.

Bu öneri, bir önceki HSYK yapısına göre daha demokratik bir özellik arzetymekte, özellikle de ilk derece hakimlerinin üye seçimini oldukça kritik ve belirleyici hale getirmekteydi. Hükümetin yargı yönetimi içindeki temsil gücünü artırmaya çalışması, buna karşılık çoğunlukta olan geleneksel güçlerin ise avantajlı konumlarını kaptırmaması esası üzerine kurulu uzun ve gerilimli tartışmalar yapıldı.

2010 HSYK'sı: Demokrasiye Giderken Otoriteryanizme Ulaşmak

2010 Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Toplam Asıl Üye: 22 (+12 yedek)

Referandum, geleneksel yargının kuşatması altında olan AKP lehine ve yüzde 58 oy oranıyla kabul edildi. Fakat, yasal ve kurumsal alanların eşitlik temelinde

kurulmasının, mutlaka demokratik sonuçlar anlamına gelmeyeceği bir kez daha anlaşıldı. 2010 anayasa referandumu ve arkasından yapılan yeni HSYK seçimi, getirilen yeni anayasal demokratikleşme adımlarına karşın toplumsal ve siyasal düzeyde desteklenmediği için ters sonuçlar doğurdu. Liberal yasaların, güçlü bir sivil ve toplumsal hareketin bulunmadığı bir ülkede, antidemokratik siyasal amaçlara da aracılık edebileceği bir kez daha görüldü. Weimar Anayasasının 48. maddesinin 3. Reich'a giden kaderi kadar trajik değil kuşkusuz. Fakat yasaların kendiliğinden demokrasi getirmeyeceğine dair önemli bir dersti.

Bir defa seçim için o kadar kısa bir süre belirlenmişti ki üye adaylarının kendilerini tanıtabileceği bir hazırlık neredeyse mümkün

değildi. Bu durum bütün yargı mensuplarını yakından takip eden ve tanıyan Adalet Bakanlığı merkezli bir grup adayı avantajlı hale getirdi. Dahası bakanlık merkezde görevli bulunan bu hakimlerin buldukları görevleri sistematik ve örgütlü olarak kendi lehlerine sonuçlar doğurmak üzere kullandığı da anlaşıldı. İlk derece hakimlerinin HSYK üye seçimleri, yargıda oldukça güçlü olan ve hükümet ile uzun süredir üstü kapalı bir ittifak içinde bulunan, Gülen Cemaati mensupları tarafından böylece manipüle edildi. Yargı idaresi kuruluna üye olarak seçilenler ya Gülen Cemaati üyesi yargıçlardı ya da onların olmasını istediği kişilerden oluşuyordu. Nihayetinde 2010 referandumu sonrası yargı idaresi seçimlerinin “ilk round”unda geleneksel güçler yenilmiş, hatta yargıyı yeni ele geçirenlerin yönlendirdiği davalarda sanık olarak yargılanmaya bile başlanmışlardı. Daha bir kaç yıl öncesinin yargı mağdurları kendi siyasi rakipleri ile aynı yöntemleri kullanıyor, yargı idaresini kendi istedikleri siyasi yargılamalar yönünde harekete geçiriyorlardı. Geleneksel güçler arasındaki en imtiyazlı gruptan olan ordu üst düzey mensupları, neredeyse ilk kez yargı karşısına çıkarılıyor ve darbecilikten mahkum ediliyorlardı. Fakat üzerlerine atılı suçların

yasal temelleri oldukça zayıf ve dosyalardaki maddi deliller ise sınırlıydı veya neredeyse hiç yoktu. Yargı idaresi yeni politik güçlerin eline geçmişti. Fakat geçmişteki yöntemlerin aynısı bu kez geçmişte bu yöntemleri aynen uygulayanlara uygulanıyordu. Her şey değiştirilirken hiç bir şey değiştirilmemiş oluyordu.

Fakat, Macbeth’ten beri pek iyi biliyoruz ki kabus ile sonuçlanmayan bir “saf ve mutlu iktidar hayali” yoktur. Olmamıştır... Gene olmadı... AKP hükümeti ile Gülen Cemaati arasındaki üstü örtük ittifak 2013 yılı sonundan itibaren çatlamaya, hatta birbirine karşı hasım olarak konumlanmaya kadar vardı. Yeniden en başa dönülüyordu. Hükümet, bu krizle birlikte HSYK içinde azınlığa düştü ve anayasal bir kurumun tüm çalışma usul ve yöntemlerini basit bir yasa ile değiştirme yoluna gitti. Kendisine bağlı üyeleri üç daire şeklinde örgütlenen HSYK’nın 1. dairesine yerleştirdi ve stratejik kararların bu daire tarafından alınması sağlandı. Bu açıkça anayasa dışı idi. Fakat iktidar savaşları sürüyordu. Yargı yönetiminin ana kumanda merkezi olan HSYK bir kez daha siyasal çatışmanın merkezindeydi.

VE TÜRKİYE YARGI İDARESİNİN ÇÖKÜŞÜ: BİR ANTİK ROMA BAZİLİKASINA DOĞRU

Türkiye’de 2014 yılındaki HSYK seçimlerine kadar “yargı kavgaları” bir “mekanizma”nın ele geçirilmesi üzerine kuruluydu. “Yargı kimin olmalıdır?” sorusu bütün çatışmalara yön veren temel soruydu. Buradaki yargı kendi çalışma sistemi, özerk kuralları ve

kadroları olan kendi içine kapalı bir “cihaz” özelliği sergiliyordu. Bu cihazın kumandasını ele geçiren güç kime dava açılacağına ve kimlerin tasfiye edileceğini de karar vermiş oluyordu.

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Yargının Sonu

Türkiye, 15 Temmuz 2016 darbe girişimine kadar yargı idaresinin ele geçirilmesi, yargıçların tayin, terfi ve özlük hakları üzerinde güç ve yetki sahibi olma, siyasi davaları belirleme ve yönlendirme, ekonomik politikaları takip eden ve onunla uyumlu yargı tasarruflarına karar verme imtiyazını elde etme üzerine kurulu sayısız çatışma ve gerilimlere şahit olmuştur. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra ise artık olan şey bir "yargı krizi" değildir. Bir defa yargı, yargılama ve yargı idaresi bir bütün olarak yasal ve kurumsal özerkliklerini tamamen kaybetmiştir. "yargının bir aygıt olarak ele geçirilmesi mücadelesi"ne dayanan

geleneksel savaş, bir nitelik farklılaşması yaşayarak "yargının lağvedilmesi" halini almıştır. Yargı, yasal ve kurumsal bir alan olmaktan çıktığı için "yargının ele geçirilmesi" üzerine kurulu kavganın yerini yargı işlevinin kurumsal ve yasal bir sınır olmaksızın serbest biçimlerde kullanılması sürecine bırakmıştır.

15 Temmuz süreci esas olarak iki farklı yargı idaresi modeli ile geçirilmiştir. 2014 HSYK'sının ve 2017'deki yeni Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK), bugün yaşadığımız yargı ve yargı idaresinin pratiklerini ve koşullarını belirlediği için birlikte ele alınması gerektiği kanaatindeyim.

2014 HSYK Seçimleri ve Yargı Savaşlarının Sonu

2014'teki 2.dönem HSYK seçimleri 2010 Referandumu ile belirginleşen iktidar ittifakı içindeki krizin üzerine geldi. Yeni üye seçiminde bir kez daha dostlar ve düşmanların değiştirilmesi gerekecekti. Hükümet partisi AKP 2010 referandumundaki "düşman"larının ana gövdesi ile ittifaka girerken, Cemaat ise geri kalan ve muhalefette kalmaya kararlı gruplarla çalışma yürütmeyi tercih etti. AKP hükümeti ve müttefikleri seçimi küçük bir farkla kazanırken yargı idaresi içindeki savaşın devam edeceği ve nihai sonucun yargıda ilan edileceği de anlaşılıyordu. 15 Temmuz 2016 darbe girişimine kadar yargı içindeki düşük yoğunluklu çatışma devam etti. 15 Temmuz Darbe girişimi sonrası ise yargı ve yargı yönetimi bakımından artık gerçek anlamda bir "yenilik" ile karşı karşıya kalacaktık.

Bir defa 2014 HSYK'sı yargıyı yasal ve kurumsal bir alan olmaktan tamamen çıkartacak bir yönetim sergiledi. Yaklaşık olarak 4000 civarındaki hakim ve savcı meslekten ihraç edildi ve sonraki dört yıl

içinde de 20.000'e yakın yeni hakim ve savcı mesleğe kabul edildi. Böylece yargı mensuplarının yüzde seksenine yakın bir oranı 0-4 yıllık bir çalışma kıdemine sahip olmuş oluyordular. Bu oran, yargının bir meslek ve bir cemiyet olarak tamamen ve kurumsal düzeyde çöktüğünü gösteren çok çarpıcı bir orandır. Çünkü, söz konusu oran mesleki geleneği aktaracak , bir yargı kültürü oluşturacak ve hukuki bilgi standardı yaratacak tüm tecrübe birikiminden yoksun kalınması anlamına gelmektedir. Böylece son bir kaç yıldaki iddianame ve kararlarda da kolaylıkla görüleceği üzere oldukça serbest bir yargılama pratiği ortaya çıkmaya başlamıştır. 15 Temmuz sonrası iddianame ve kararlarda 2014 HSYK'sının kararlarının tüm sonuçlarını görmek mümkündür. Bir iş adamı olan Osman Kavala'nın tutukluluğunun makul gerekçe taşımadığına dair AİHM kararları mahkemelerce uygulanmadığı gibi yazar Mehmet Altan gibi yargılanan bazı sanıklar yönünden Türk Anayasa mahkemesi kararları bile, anayasaya aykırı olarak, uygulanmamıştır.

Diğer yandan dört HSYK üyesi, 79 Yargıtay üyesi ve 4000'e yakın hakim ve savcı da 15 Temmuz darbe girişiminden sonra gözaltına alınmış ve yargılanmışlardır. Yargılananların dosyalarının büyük çoğunluğuna bakıldığında neredeyse ABD'deki "McCarthy sorgusu"ndakilerle (Joseph McCarthy) aynı soruların kullanıldığı görülecektir. Sanıkların kendilerinin ve çocuklarının Cemaat okullarında okuyup okumadığı, Cemaat bankalarına para yatırılıp yatırılmadığı, Cemaat medyasını takip edip etmediği, Cemaatçi kişilerle sosyal bağlantı içinde olup olmadığı gibi sorgulama noktalarının neredeyse hiç birinin yasalara göre suçun

maddi unsurlarını oluşturan fiiller olmadığı açıktır.

Geçmişin haksız yargılama pratiklerinin mağduru olan hükümetin "yargı krizi"nden daha sert olma yönünde politik dersler çıkarması trajiktir. Yargının siyasi çıkarın "meşru silahı" olduğuna dair bir anlayış maalesef yerleşmiştir. Buna karşılık, hükümet kendisi için işlevsel sonuçlar doğuran 2014 HSYK yapısını ve kararlarını bile yeterli görmemiş ve 2017'de yeni bir yargı modeli önererek anayasallaştırmıştır.

2017 HSK'sı: Yargı İdaresinden "Yargının Manevi Lideri"ne Geçiş

2017 Hakimler ve Savcılar Kurulu

Toplam Asıl Üye: 13

1 Doğal Üye:
Adalet Bakanı (Başkan)

1 Doğal Üye:
Adalet Bakanı Müsteşarı

4 Üye:
Cumhurbaşkanı tarafından

7 Üye:
TBMM tarafından

Anayasal düzeyde bakıldığında yeni yargı yönetimi yapısı artık 13 üyelidir. Adalet Bakanı kurulun başkanı iken yardımcısı ise kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç üyesi birinci sınıf adli yargı, bir üyesi ise idari yargı

hakimlerinden Cumhurbaşkanınca seçilir. Kalanlardan Üç üyesi yargıtay, bir üyesi Danıştay üyeleri tarafından seçilmektedir. Diğer üç üye ise hukuk dalındaki öğretim üyeleri ve avukatlar arasından Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmektedir. Buna göre en büyük yenilik hakim ve savcılarının yeni yargı yönetiminin "seçmen" tabanından tamamen çıkarılmış olmasıdır. Bu durum mevcut hakim ve savcı kadrosuna karşı bir güvensizlikten çok, hükümetin seçim gibi "ağırlık"lardan ve "hantal" işleyişlerden kurtulma isteği gibi görünmektedir. Nitekim hükümet istediği her kişiyi üye seçecek bir güce sahiptir.

Cumhurbaşkanı Merkezli Yargı İdaresi

2017 yargı yönetim modeli değişikliği sadece anayasal düzeyde bir değişiklik değildir. Aynı zamanda merkezinde Cumhurbaşkanının olduğu yeni bir yargı işleyişini de beraberinde getirmiştir. Cumhurbaşkanı politik gerçeklikte yargının ta kendisidir artık. Cumhurbaşkanlığı merkezli yeni hükümet sistemi tüm kurumlar gibi yargı idaresinde de Cumhurbaşkanının

"özel" iradesini anlamayı ve buna uygun davranmayı tüm çalışanlar için bir ödev haline getirmiştir. Yeni yargı yönetimi tarzı otoriter gelenekler açısından da özgül görünmektedir ve iki farklı politik devreyi kapsamaktadır. Liderden halka ve halktan lidere ulaşan bir devre:

- Birinci devrede Cumhurbaşkanının doğrudan iradesi ve yönetimi esas olmaktadır. Herhangi bir kişinin tutuklanması, yargılanması veya serbest bırakılmasına dönük Cumhurbaşkanı iradesi beyan edilmekle derhal uygulamaya geçilmektedir.
- İkinci devrede ise Cumhurbaşkanının verdiği karara karşı kendi kitle tabanının tepkileri devreye girmektedir. Bu tepkiler yine Cumhurbaşkanınca değerlendirilerek yargıya ve yargı yönetimine yeni baştan karar verilmesi sağlanmaktadır. Karar veren de tabanın beklentilerini takdir eden de yine Cumhurbaşkanıdır. Neredeyse günlük hatta saatlik olarak kararlar değişebilmektedir. Nitekim işadami Osman Kavala'nın yargılandığı bir davada beraat kararı almasının hemen arkasından iktidar tabanındaki kitlelerin sosyal medyadaki tepkileri göz önüne alınarak bir kaç saat içinde yeniden ve başka bir soruşturma dosyası üretilerek tutuklanmıştır.

Dolayısıyla yeni yargı yönetim "sistem"i üç farklı merciiyi öne çıkarmaktadır. Birinci ve asıl güç ve yetki sahibi Cumhurbaşkanı'nın kendisidir. Cumhurbaşkanı yargının somutlaşmış organik halidir. İkincisi resmi yargı organları ve yargı yönetimi kurulu olarak HSK'dır ve üçüncüsü ise iktidarın kitle tabanının değişen çıkar ve beklentileridir. Türkiye yargısı, artık bu üçlü yapı ile işlemektedir. Örneğin bir sosyal medya fenomeni olan Taylan Kulaçoğlu mahkemece serbest bırakıldığı halde iktidarın kitle tabanının sosyal medyadaki tepkileri göz önüne alınarak sonradan tutuklanmasına karar verilmiştir. Örnekler daha da çoğaltılabilir. Bir başka örnek olarak ölüm orucunda hayatını kaybeden bir protest müzik grubu üyesinin ölümüne üzüldüğünü beyan eden iki hakim hakkındaki resmi soruşturmanın iktidarın kitle tabanının sosyal medyadaki itirazları üzerine açılması da gösterilebilir. (Orhan Gazi Ertekin, Ayşe Sarısu Pehlivan)

Antik Roma Bazilikası Olarak Yargı Yönetimi

Cumhuriyet yargısı hiçbir döneminde hukuk devletinin taşıyıcı gücü olmamıştı. Fakat modern kurumlarını yaratmayı başarmış, savcı ve yargıçların mesleki gelenekleri ile hukuki bilgi standartları oluşturabilmişti. Cumhuriyetin hukuk ve yargı düzeni, bütün o politik yargılamalara karşın, orta düzeyde kurumsal bir olgunlaşma ve özerkleşme tecrübesine dayanıyordu. Siyasal muhaliflere karşı sert ve yasaları aşan yargılama eğilimlerine rağmen orta sınıflar nezdinde bir "hukuki güvenlik hissi" oluşturabilmişti.

Buna karşılık bugün artık bir antik Roma Bazilikasının tam içindeyiz. Kutsal-seküler, kurumsal-davranışsal, ceza-infaz ve giderek yasal-yasadışı arasındaki ayrımlar

belirsizleşmekte ve Cumhurbaşkanı'nın ruhani ve fiziki varlığıyla "organik birlik" içinde yeniden kurulmaktadır. Artık Türkiye yargısı ve yargı idaresi, tıpkı bir antik Roma bazilikası gibi; karar verilen mekan ile infaz mekanının ve onunla da tapınma yerlerinin aynı yapı içinde birbirine bağlı kılındığı, mekansal ve kurumsal farklılaşmanın yerini birliğe bıraktığı bir yeni dönemin içine girmiş bulunmaktadır.

Sonuç

Uzun, gerilimli ve çoğu rövanşlardan ibaret bıktırıcı yargı çatışmaları bugün Türkiye yurttaşlarının üzerinde derin bir umutsuzluk bırakmıştır. Yargıda güven ve inandırıcılık her geçen gün daha çok sorgulanmaktadır. Hiç bir yaratıcılık taşımayan gerilimler, sonuçsuz çekişmeler ve sürekli en başa dönen kavgalar Türkiye yargısının asıl ve en önemli sorununun gerçekte “çözüm kültürü” ile alakalı olduğunu göstermektedir. Yargıyı “ele geçirmek” onu başkaları tarafından da ele geçirilebilir kılmak anlamına geldiğinden yeni ve gerçek bir yargının ve yargı yönetiminin kurulması sürekli kendini tekrar eden siyasi oyunlarla ertelenmektedir. Yargıyı ele geçiren, aslında onu “düşmanı”nın kullanması için hazırladığını düşünmemektedir. Türkiye yargısı ve idaresi son yüzyılını işte böyle bir savaşın asli sahası olarak yaşamış, kalan enkazda savaşın anılarından başka hatıra da kalmamış görünmektedir.

Türkiye yargı kültürü, mekanizması ve yönetim yapıları, bir defa oldukça sık yasal ve anayasal değişikliklerle karşı karşıya kalmıştır. Burada bir kurumsallaşma sorunundan bahsedilebilir ise de aslında sorun biraz daha ötelindedir. Yasal-anayasal değişiklikler aynı zamanda “yönetim stratejisi”nin bir parçasıdır. Sadece yargının yönetim mekanizması ve yapısı değiştirilmemektedir. Aynı zamanda kültürü, geleneği, birikimi, tecrübeleri de değiştirilmekte böylece daha kolay yönetilebilir kılınmaktadır.

Bununla beraber Türkiye’deki yargı yönetiminin sadece “kurumsallaşma sorun”ları yaşadığını söylemek, bütün o gördüğümüz süreçlerden sonra, pek de doğru sayılamayacak ve hatta düpedüz yanlış bir sonuç çıkarmak anlamına bile gelebilir.

Çünkü Türkiye’deki hukuk sahasında yasalar ve kurumlar geniş bir “serbestlikler” ve “keyfilikler” alanını barındırmaktadır. Yargı yönetimi tarihi göz önüne alındığında kurumsallaşma sorununu da aşan bazı rutin “tuhaflıklar” daha ilk anda göze çarpmaktadır. Örneğin yargı yönetimi kurulu olarak HSYK’nın 1980 askeri darbesinin hemen akabinde kurulmuş ve sonradan 1982 anayasasına monte edilmiş olması ilk hatırlanması gereken tarihi verilerden birisidir. Yani yargı yönetimi kurulu her nasılsa anayasadan önce varlık kazanmıştır ve bu durum anayasacılık tarihine geçecek özelliklerden birisidir. HSYK’yı oldukça “özel”, hatta “anayasa üstü” bir yapı olarak bir tür “kurucu irade” konumuna taşıyan bir “tuhaflık”tır bu. Tıpkı darbeci generallerin içinde bulunduğu Milli Güvenlik Konseyi gibi HSYK’da sonradan anayasal bir kuruma dönüştürülmüştür. Anayasa ile değil de askeri bir darbe ile kurulmuş olmak HSYK’nın sonraki dönemlerde de sıkça karşımıza çıkacak olan antidemokratik politik karakter yapısını ima eden dikkat çekici bir özelliktir. Türkiye’de yargı yönetiminin ‘sıradışı rutin tarihi’ (Olağanüstü olağan tarihi) bu olay ile sınırlı değildir ve yargı yönetimi, gördüğümüz üzere, özellikle de 2006 yılından itibaren Türkiye’deki siyasal çatışmaların tam ortasında yer almıştır. 2013 sonrasında HSYK içindeki ittifakın bozulması neticesinde azınlığa düşen hükümet 2014’de bir yasal değişiklik ile üç daire halinde örgütlenen kurulun 1. dairesine kendi üyelerini yerleştirerek bu dairede çoğunluğu elde etmiştir. Tüm stratejik kararların bu daireden alınmasını sağlamıştır. Böylece HSYK’daki hükümet dışı çoğunluk etkisiz ve işlevsiz kılınmış ve bir azınlığın çoğunluğu yönetmesi mümkün hale gelebilmiştir. Bu

değişiklik ABD'deki seçim yolsuzluğuna dair "garrymandering" uygulamasının bir başka türü sayılabilir ve politikanın yargıya yönelik "tuhaflığı"ndan öte bir "şaka"sı olarak hatırlanır olmuştur.

Ve son olarak iki önemli bilgiyi daha "yargı yönetimindeki tuhaflıklar" tarihinde yeniden hatırlatmalıyız. Birinci olarak 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra HSYK'nın dört üyesi "terör örgütü üyesi" olmak suçlamasıyla gözaltına alınmış ve yargılanmışlardı. "Yargı idaresi üyesinin terör örgütü üyesi" olması iddiası Türkiye'ye yabancı bir okuyucu açısından şaşırtıcı gelebilir. Fakat kurumsal gelenek yoksunluğu gibi "şaşırtıcılık" da Türkiye'deki yargı yönetiminin temel özelliklerinden bir başkasıdır. Ve bir hatırlatma daha yapalım: 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin akabinde HSYK'nın Türkiye yargısının yaklaşık yüzde 30'unu oluşturan 4000 civarındaki hakim ve savcuyu meslekten ihraç etmiş olduğunu da hatırlayalım. Buradaki tuhaflıklar kuşkusuz ki bir yargı idaresi için trajiktir. Trajedinin bu şekilde tarihin kendisine dönüşmesi edebiyat ile sosyal bilimin sınırlarını genellikle belirsizleştirir ve galiba bu yazıda da buna ihtiyacımız vardı...

Diğer yandan kısa bir tarihsel gezintiden de anlaşılacağı üzere Türkiye yargı ve yargı idaresi tarihi, gerçekte "siyasal güçler" arasındaki çekişmenin tarihidir. Özerk ve bağımsız bir yargı ve yargı idaresi kültürü oluşturulamamıştır. Özerk bir hukukçular cemiyeti ve hukuk düşüncesi de inşa edilememiştir. Güç savaşları herhangi bir "ortak kamu" alanı yaratmadan sürekli tekrar etmekte, yargı, yargıçlar ve yargı idaresi ile yargılama ve davalar "res publica"nın bir alanı haline bir türlü getirilememektedir.

Türkiye'nin hukukunu bir "güçler dengesi"ne, kendi mesleğini ve kültürünü dayanıklı biçimlerde üreten bir hukukçular sınıfına ve toplumsal ve siyasal iktidarlardan bağımsız bir hak ve hukuk düşüncesine dayandırmadığı sürece umutsuz bir geleceği umutla değiştirmesi pek mümkün görünmemektedir. Fakat trajedilerin içinden çıkış için de umut hiç bırakmamamız gereken şeydir...

Dr. Orhan Gazi Ertekin

PEN NORWAY

/NorskPEN

@PEN_Norway

@norskpen

norskpen.no